

HADIS ALLAHOVOG POSLANIKA, S.A.V.S., U PROCESU STANDARDIZOVANJA ARAPSKOG JEZIKA

Amrudin HAJRIĆ

UDK 811.411.21'26:28-725-4/-5

SAŽETAK: Proces standardizacije arapskog jezika odvijao se na temelju tri, odnosno, četiri korpusa: Kur'an, prijeislamska poezija, beduinski vernakular i Hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s. U ovom radu nastojat ćemo predstaviti na koji način su hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., iako manje zastupljeni, uticali na proces standardizovanja arapskog jezika, te koliko su i na koji način u procesu kodifikovanja i normiranja arapskog jezika hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koristili prvi arapski jezikoslovci.

Ključne riječi: hadis, arapski jezik, standardizacija, prvi arapski jezikoslovci

Uvod

Odrednicu standardni nosi svaki onaj jezik kojem su ustanovljene osnovne discipline: gramatika, leksikografija i ortografija, odnosno kojem je kodifikovana morfološka, sintaksička, leksička i ortografska građa kroz sastavljanje rječnika i pisanje pravopisa i gramatika. Kodifikovanje spomenute građe te uvođenje pravila i normi vrši se na osnovu štiva i predanja, religijske ili literarne naravi, kojima se u datoj tradiciji pridaje velika važnost i značaj.

Taj proces u slučaju arapskog jezika tekao je i odvijao se na temelju tri, odnosno, četiri takva korpusa: Kur'an, prijeislamska poezija, beduinski vernakular i Hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

U vezi s kodifikovanjem arapskog jezika i ustanovljavanjem njegovih standardizirajućih disciplina kroz

historiju je često vršeno uspoređivanje gore spomenutih izvora na kojima su se takve aktivnosti zasnivale. Naravno, bilo je različitih stavova u vezi s tim, a kao najznačajniji izvori uglavnom su prepoznavani Kur'an i prijeislamska arapska poezija, pa je nekad prednost davana jednom, a nekada drugom. Oni koji zastupaju stav da kao izvoru arapskog jezika prednost pripada prijeislamskoj poeziji kao argument navode to da je njen jezik osnova s kojom se u vezi dovodi jezik Kur'ana, a ono što je osnova, kako kažu, zaslužuje da mu se da prednost. Međutim, to je samo dio istine. Naime, Kur'an jeste objavljen na onoj formi arapskog jezika na kojoj je skladana prijeislamska poezija, ali je kao najveća mudžiza posljednjeg Božijeg Poslanika, s.a.v.s., predstavljao izazov onima kojima je upućen u rječitosti i izražavanju, oblasti u

kojoj su oni kroz svoju poeziju dostigli veoma visoku razinu, te je svojim jezikom nadvisio prijeislamski poetski vernakular i postavio nedostižne standarde, što mu daje za pravo da ga se smatra prvim i osnovnim izvorom građe za normiranje arapskog jezika i ustanovljavanje njegovih standardizirajućih disciplina.

Naravno, imajući u vidu da je u Kur'anu, prema istraživanjima eminentnih autora, zastupljeno tek oko 30% korijena arapskog jezika, složit ćemo se s tim da prijeislamskoj arapskoj poeziji treba dati prednost kad se radi o sabiranju leksičkog fonda, sastavljanju rječnika i utemeljivanju leksikografije kao jedne od standardizirajućih jezičkih disciplina. Međutim, u preostale dvije standardizirajuće discipline arapskog jezika, gramatici i ortografiji, kao izvor je primaran i najpouzdaniji Kur'an.

Kad je kao izvor arapskih jezikoslovnih naučavanja u pitanju beduinski vernakular, poznato je da su učenjaci, posebno oni u Basri, nastojali da jezičko uzorkovanje vrše među onima koji su govorili čistim i neiskvarenim arapskim jezikom. U tome su bili krajnje strogi te su s tim razlogom u početku dostavljajući podatke tražili među beduinima. U vezi s tim, spominje se, npr., da je gramatičar i leksikograf 'Abū 'Amr b. al-'Alā' proveo s beduinima četrdeset godina. Međutim, kasnije su beduini, shvativši vrijednost svoga vernakulara na osnovu obraćanja jezikoslovaca, nastojali "uloviti nešto" i za vlastitu korist pa su i sami počeli odlaziti u Basru i Kufu te im prodavati "robu", vrlo često i onu koja je bila rezultat njihovih domišljanja, što ih je kao izvor informacija iskompromitovalo i učinilo nepouzdanim.

U kontekstu jezikoslovnih istraživanja te kao dokazi i argumenti u korist jezikoslovnih naučavanja hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., su, također, bili zastupljeni, s tim da su zauzimali najmanje prostora. Za to postoji mnogo različitih tumačenja i interpretacija, a mi ćemo u ovom radu govoriti upravo o tome koliko su i na koji način u procesu kodifikovanja i normiranja arapskog jezika hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koristili prvi arapski jezikoslovci.

Hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u naučavanjima prvih arapskih jezikoslovaca

Prvi arapski jezikoslovci, kasnije svrstani među aktere Basranske gramatičarske škole,¹ podlogu za svoja naučavanja tražili su u jeziku i poeziji beduinskih plemena koja su živjela u

centralnom dijelu Arabijskog poluotoka i koja su u surovim okolnostima pustinjskog života bila izolovana u odnosu na baštinike drugih jezika te zahvaljujući tome sačuvala čisti i izvorni arapski jezik.² U njima su, bilježeći arapski jezik kojim su se služili i proučavajući poeziju koju su skladali njihovi pripadnici, dugo boravili prvi akteri arapskih jezikoslovnih istraživanja.

Potporu svojim naučavanjima istraživači su nalazili i u različitim čitanjima Kur'ana. Akteri Basranske gramatičarske škole su se pri tome ograničavali samo na ona čitanja Kur'ana koja su bila u skladu s narječjima ili poezijom nekog od gore spomenutih plemena, dok su se od ostalih, makar bili mutewatir seneda i priznati kod onovremenih istaknutih učaća Kur'ana, sustezali, zbog čega su često bili na udaru kritika brojnih učenjaka.

Takav odnos basranskih gramatičara prema čitanjima Kur'ana otvorio je prostor za djelovanje onih koji se s njima u tom pogledu nisu slagali i koji će kasnije biti prepoznatljivi kao akteri Kufske gramatičarske škole.³ Oni su proširili krug u ovom kontekstu uvažavanih čitanja Kur'ana te su u okviru svojih jezikoslovnih istraživanja tretirali gotovo sve mutawātir kiraete. Takav trend se zadržao i kod aktera kasnijih gramatičarskih škola koji su pored svih mutawātir kiraeta u ovom pogledu počeli uvažavati i one āḥād naravi.

U literaturi se argumentovanje naučavanja prvih arapskih jezikoslovaca obično svodi na gore spomenute izvore, dok se za hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tvrdi da u tom smislu nisu konsultovani iz ovih ili onih razloga. Naime, oprez, vrlo često pretjeran i neopravdan, koji su basranski

jezikoslovci ispoljavali prema izvorima svojih istraživanja posebno je došao do izražaja u slučaju Poslanikove, s.a.v.s., Tradicije.

Hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nisu plijenili pažnju prvih arapskih jezikoslovaca u mjeri u kojoj je to bio slučaj s Kur'anom te jezikom i poezijom beduinskih plemena, štaviše, nije poznato ni to kakav je bio njihov stav u vezi s hadisima kao bazom i izvorom argumentacije za jezikoslovna istraživanja i naučavanja. Oni se u vezi s tim nisu izjašnjavali, ili ipak jesu, ali informacije u vezi s tim danas nisu poznate. Neko će možda reći da njihovo sustezanje od uzorkovanja svojih istraživanja hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dovoljno govori. Međutim, to sustezanje nikako ne mora značiti da su oni takvo nešto smatrali neispravnim i neprihvatljivim, tim prije što su neki od najistaknutijih među njima, mada rijetko, ipak navodili hadise kao argumente u prilog svojim tvrdnjama.

Tako se za 'Abū 'Amra b. al-'Alā'a (umro 154. godine po Hidžri) navodi da se u svojim jezikoslovnim istraživanjima u više navrata poslužio hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao argumentima u prilog svojih naučavanja. Najčešće se u vezi s njim u ovom kontekstu spominje hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da je, nakon što mu se jedan čovjek obratio riječima: *Yā nabi' al-Lābi* (O Allahov Poslaniče), rekao: *Lastu bi nabi'i l-Lābi wa lakinnī nabīyyu l-Lābi* (Ja nisam nabi'u l-Lābi, nego nabīyyu l-Lābi).

Naime, postoje dva mišljenja u vezi s etimologijom riječi *nabīyyu*. Prema jednom od njih, koje se dovodi u vezu sa Sibawayhom (umro 180. godine po Hidžri) i njegovim učiteljem Al-Ḥalīlom b. 'Aḥmadom

¹ Oni svoje aktivnosti nisu vezivali ni za kakvu školu, pa tako ni Basransku, budući da tradicija o arapskim gramatičarskim školama datira tek od Al-Mubarrida, predstavnika posljednje generacije Basranske gramatičarske škole, što bi značilo da njeni raniji pripadnici, posebno oni iz prve četiri generacije, toga uopće nisu bili svjesni.

² Postoji više različitih mišljenja u vezi s plemenima čija su narječja bila predmet interesovanja prvih arapskih jezikoslovaca. Među njima saglasnost postoji u pogledu narječja tri arabljska plemena, a to su Qurayš, Huḍayl i Tamīm, dok se od ostalih u ovom kontekstu najčešće spominju narječja plemena Qays, Asad, Kināna itd.

³ Šawqī Dayf tvrdi da je basranski gramatičar Al-'Aḥfaš al-'Awsaṭ (umro 211. godine po Hidžri) prije aktera Kufske gramatičarske škole počeo uvažavati neka čitanja Kur'ana *šād* naravi (*Al-Madāris al-naḥwiyya*, IV izdanje, Dār al-ma'ārif, Kairo 1979., str. 19.).

al-Farāhidijem (umro 170. godine po Hidžri), u korijenu ove riječi je suglasnik *hamza*, a sama riječ je izvedena iz glagola *anba'a* (obavijestiti) na oblik *fa'ilun*.

Drugo mišljenje se vezuje za 'Abū 'Amra b. al-'Alā' koji je tvrdio da je umjesto suglasnika *hamza* na poziciji trećeg radikala suglasnik *wāw* te da je riječ zapravo izvedena iz glagola *nabā* (*yanbū*) u značenju 'uzdignuti se nad ostala stvorenja'. Kao dokaz u prilog svojoj tvrdnji 'Abū 'Amr b. al-'Alā' je naveo gore spomenuti hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.⁴

'Abū 'Amru b. al-'Alā' u je sljedeći hadis poslužio kao dokaz u korist njegovog opredjeljivanja za jedan od više različitih sinonimnih oblika istog korijena. Naime, u arapskom jeziku se za posljednje dane u mjesecu koristi nekoliko izraza, između ostalih i riječi: *sirār* i *sarar*. 'Abū 'Amr b. al-'Alā' je u svojim razmatranjima prednost dao drugoj buduću da je istu, prema jednoj od predaja, Allahov Poslanik, s.a.v.s., upotrijebio obraćajući se nekome čovjeku s pitanjem: *Hal šumta min sarar hāda al-šabr šay'an* (Jesi li postio ijedan od posljednjih dana ovog mjeseca?).⁵

Prema tome, 'Abū 'Amr b. al-'Alā' je prvi arapski jezikoslovac u vezi s kojim su sačuvane predaje da je u ovom smislu koristio hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naravno, postoji mogućnost da su to radili i neki od njegovih prethodnika, međutim, tragovi u vezi s tim nisu sačuvani do naših dana.

Takav, u odnosu na ostale izvore argumenata u korist prvih jezikoslovnih istraživanja i naučavanja, reduciran odnos prema Hadisu

Allahovog Poslanika, s.a.v.s., bio je prisutan i kod drugih istaknutih aktera Basranske gramatičarske škole, kao što su bili prvi arapski leksikograf Al-Ḥalīl b. 'Aḥmad al-Farāhidī i autor prve gramatike arapskog jezika Sibawayh.

Tako se Al-Ḥalīl b. 'Aḥmad al-Farāhidī u rječniku *Kitāb al-'ayn* u vezi s nekim arapskim korijenima i iz njih izvedenim oblicima na svega tri mjesta poslužio hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a zabilježeno je da je u tom smislu predmet njegove pažnje bio još jedan hadis izvan njegovog spomenutog kapitalnog djela.⁶

Sibawayhu su u prvoj gramatici arapskog jezika *Al-Kitāb* hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pet puta⁷ poslužili kao argumenti u korist gramatičkih pravila koje je ustanovljavao. Neke od tih hadisa Sibawayh je naveo u formi u kojoj se pojavljuju i u hadiskim djelima, dok su neki od njih spomenuti fragmentarno te u formi koja je skraćena ili, pak, proširena u odnosu na izvornu.⁸ To je bio razlog da neki autori ustvrde kako se u tim slučajevima zapravo i ne radi o hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., za što im je, na neki način, povoda dao i sam Sibawayh propuštajući ili možda i svjesno izbjegavajući iz nekog razloga spomenuti da su to riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Basranskoj gramatičarskoj školi, odnosno prvim arapskim jezikoslovcima, obično se upućuju tri zamjerke:

1. Reduciran odnos prema tretiranim izvorima jezikoslovnih istraživanja, a to su narječja beduinskih plemena i različita kur'anska čitanja.

2. Davanje prednosti sekundarnom, beduinskom vernakularu, u odnosu na primarni izvor arapskog jezika, jezik Kur'ana.
3. Isključivanje Hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., iz reda izvora jezikoslovnih naučavanja.

S tom metodologijom, naravno, nisu se mirili svi onovremeni arapski jezikoslovci. Takvi će zauzeti novi kurs u odnosu prema gore spomenutim izvorima, a taj zaokret u metodologiji označit će početak djelovanja Kufske gramatičarske škole. Njeni akteri će, kako smo gore već kazali, proširiti krug u njihovim istraživanjima tretiranih narječja beduinskih plemena i kur'anskih čitanja te će korigovati redosljed uvažavanih izvora i promijeniti ga u korist čitanja Kur'ana.

Međutim, kada je u pitanju Hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., akteri Kufske gramatičarske škole su zadržali isti ili sličan odnos koji su prema njemu imali basranski jezikoslovci. Oni su, dakle, u svojim jezikoslovnim razmatranjima malo prostora posvećivali hadisima. Tako se za, predstavnika treće generacije gramatičarske škole u Kufi, 'Abū Zakariyyā al-Farrā'a (umro 207. godine po Hidžri), iako za njega neki autori tvrde da je uveo novu metodologiju u jezikoslovna naučavanja značajnije ih argumentujući hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.,⁹ u literaturi navodi da broj hadisa kojima se poslužio u ovom smislu ne prelazi deset. Ono što se uistinu može smatrati novinom u njegovoj metodologiji jeste da je kao argument u korist svojih istraživanja u nekoliko navrata upotrijebio predaje koje se vezuju

⁴ Al-Zuḡāḡī, 'Istiḡāq 'asmā' *Allāh al-ḥusnā*, Tahqīq: 'Abd al-Ḥusayn al-Mubārak, Al-Naḡaf al-ašraf 1974., str. 504-506.

⁵ Ḥadiḡa al-Ḥudaytī, *Mawqif al-nuḡāt min al-'iḥtiḡāḡ bi al-ḥadīḡ al-šarif*, Dār al-rašīd li al-našr, Bagdad 1981., str. 45.

⁶ Isti izvor, str. 48-49.

⁷ Neki autori tvrde da se to zapravo desilo osam puta. Naime, tri hadisa kojima se Sibawayh poslužio u djelu *Al-Kitāb*

prvi je spomenuo 'Uṭmān Fakkī u svojoj magistarskoj tezi: *Al-'Istiḡāq fi al-naḡw al-'arabi* odbranjenoj na fakultetu Dār al-'ulūm u Kairu 1969. godine (str. 57.). Iste je u djelu *Fihris šawāhid Sibawayh: šawāhid al-Qur'an - šawāhid al-Ḥadīḡ - šawāhid al-šir* (izdanje I, Dār al-'iršād, Bejrut 1970., str. 57-58.) potvrdio i 'Aḥmad Rātīb al-Naffāḡ te im pridodao još dva hadisa. Osim tih ukupno pet hadisa, Maḥmūd

Ḥusnī Muḡālasa u djelu *'Abḡāt fi al-luḡa wa al-naḡw wa al-qirā'āt* (izdanje I, Dār al-bašīr, Amman 2002., str. 21.) navodi još tri hadisa koji su Sibawayhu poslužili kao argumenti njegovih naučavanja.⁶

⁸ Ḥadiḡa al-Ḥudaytī, isti izvor, str. 52.

⁹ 'Aḥmad Makki al-'Anšārī, *'Abū Zakariyyā al-Farrā' wa maḡhabuhū fi al-naḡw wa al-luḡa*, Kairo 1964., str. 394.

¹⁰ Ḥadiḡa al-Ḥudaytī, isti izvor, str. 85.

za članove Poslanikove, s.a.v.s., porodice ili njegove ashabe.¹⁰

Rezervisan odnos jezikoslovaca prema hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zadržao se sve do trećeg stoljeća po Hidžri i pojavljivanja prvih hadiskih zbirki u kojima su utvrđena obilježja vjerodostojnih predaja, kao i onih koje to nisu. To će označiti početak smjelijeg i konkretnijeg tretiranja Hadisa kao izvora jezikoslovnih istraživanja i naučavanja. Naravno, postoji više različitih stavova u vezi sa ličnošću koja je hadise u ovom kontekstu počela koristiti u većoj mjeri nego što je to bilo ranije. Najčešće se u vezi s tim spominje 'Abū al-Ḥasan b. Ḥarūf al-'Išbīlī (umro 609. godine po Hidžri) ili 'Abū Muḥammad Ḡamaluddīn b. Mālik al-'Andalusī (umro 672. godine po Hidžri), akteri Andaluzijske gramatičarske škole, međutim, mi smo bliži mišljenju prema kojem zasluge za to treba pripisati jednom od predstavnika druge generacije Bagdadske gramatičarske škole, Ibn Ginniju (umro 392. godine po Hidžri). Naime, on se hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao dokazima u korist svojih naučavanja poslužio na dvadeset i jednom mjestu, a u jednom slučaju je u ovom smislu povjerenje ukazao i jednoj predaji koja se pripisuje 'Alī b. 'Abī Ṭalību, r.a.¹¹

Sa Ibn Ḥarūfom i Ibn Mālikom broj u ovom kontekstu uvažavanih hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., je značajno povećan, što će zapravo i biti povod pokretanja i danas aktuelnih rasprava i diskusija o Poslanikovoju, s.a.v.s., Tradiciji kao izvoru jezikoslovnih istraživanja i naučavanja.

Treba reći i to da su se hadisi u tom periodu, a takva praksa se zadržala i kasnije, počeli koristiti kao argumenti u prilog jezikoslovnih naučavanja samostalno i bez pratećih primjera iz arapske poezije ili Kur'ana, za razliku od ranijih slučajeva njihovog tretiranja kada su kao

uzorci uglavnom navođeni samo da potvrde ono što je već utvrđeno na osnovu stihova ili kur'anskih ajeta, odnosno onda kada su kao potporu onome što je na osnovu njih ustanovljavano imali neki od spomenuta dva primarna izvora.

Uzroci rezervisanog odnosa prema Hadisu kao izvoru arapskih jezikoslovnih naučavanja

Postoje dvije nedoumice u vezi s odnosom prvih arapskih jezikoslovaca prema Hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao platformi jezikoslovnih istraživanja. Naime, obzirom da pioniri arapske jezikoslovne znanosti u svojim naučavanjima nisu koristili hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ili su to činili jako rijetko, postavlja se pitanje zašto su to izbjegavali činiti, ili zašto to nisu činili češće.

U odgovoru na ovo pitanje nude se različita tumačenja, od onog da se u tom periodu pojavio veliki broj apokrifnih hadisa koje je bilo teško razlikovati od onih vjerodostojnih, preko onog da je jedan dio hadisa prenošen po smislu, a ne i formom tako da su se u njima mogle naći riječi koje nisu Poslanikove, s.a.v.s., kao i fleksija koja nije njegova, do onog da je značajan broj prenosilaca hadisa bio nearapskog porijekla te da su se u njima pojavljivale greške i odstupanja u odnosu na njihovu izvornu formu, itd.

Druga nedoumica vezana je za pitanja kakav je uopće bio njihov stav u vezi s argumentovanjem jezikoslovnih istraživanja Poslanikovom, s.a.v.s., Tradicijom, koji su preduvjeti takvog argumentovanja ukoliko su ga smatrali dozvoljenim, odnosno razlozi koji su ih naveli da ga eventualno smatraju zabranjenim, te zašto se u vezi s tim nisu otvoreno izjasnili.

Jedni će reći da je 'činjenica' da prvi arapski jezikoslovci nisu

uzorkovali svoja naučavanja hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dovoljna kao odgovor na ova pitanja. Drugi smatraju da su njihov stav prema argumentovanju Hadisom odredile Poslanikove, s.a.v.s., riječi: "Ja sam najrječitiji Arap iako sam iz plemena Kurejš", obzirom da ne ostavljaju prostora za raspravu te takvo nešto čine neospornim, kao što je to slučaj i sa argumentovanjem Uzvišenim Kur'anom,¹² itd.

Pitanje argumentovanja jezikoslovnih istraživanja hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nije zaokupljalo pažnju prvih arapskih jezikoslovaca. Oni su, očigledno, imali jasan i jedinstven stav pa u vezi s tim nisu teoretizirali niti su se vezano za to otvoreno izjašnjavali.

O tome se počelo raspravljati i u vezi s tim uglavnom nagađati tek od 'Abū al-Ḥasana b. al-dā'i'a (umro 686. godine po Hidžri) i 'Abū Ḥayyāna Muḥammada b. Yūsufa al-Ḡarnāṭija al-'Andalusija (umro 745. godine po Hidžri). Naime, isprovocirani Ibn Ḥarūfovīm i Ibn Mālikovīm odnosom prema Hadisu i ogromnim prostorom koji su mu u svojim jezikoslovnim istraživanjima posvećivali, oni su pokrenuli diskusije koje su za cilj imale osporavanje takve njihove metodologije. Kroz te diskusije iskristalisala su se tri mišljenja u vezi s argumentovanjem jezikoslovnih naučavanja hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

1. Prema prvom mišljenju čiji su najistaknutiji zagovornici Ibn al-dā'i' i 'Abū Ḥayyān, uzorkovanje jezikoslovnih naučavanja hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nije dozvoljeno ni u kojem slučaju. Oni se pri tome pozivaju na 'činjenicu' da prvi arapski jezikoslovci iz reda aktera Basranske i Kufske gramatičarske škole svoja jezikoslovna istraživanja nisu uzorkovali Poslanikovom, s.a.v.s., Tradicijom, i to zbog sljedećih okolnosti:

- Neki hadisi se prenose samo po smislu, ne i formom, tako

¹¹ Isti izvor, str. 147-148.

¹² Maḥmūd Ḥusnī Maḥmūd, 'Iḥtiḡāḡ

al-naḥwiyyīn bi al-ḥadīṭ, Maḡalla Maḡma' al-luḡa al-'arabiyya al-

'urduṇī, godina II, dvobroj 3-4, Amman 1979., str. 42.

da mnogi izrazi i fleksijska rješenja u takvim hadisima nisu Poslanikovi, s.a.v.s.

- Veliki broj prenosilaca hadisa su nearapi koji nisu dobro poznavali arapski jezik tako da se u njima pojavljuje mnogo jezičkih grešaka i odstupanja od onoga što je ispravno, itd.

To su razlozi za koje oni smatraju da su bili presudni za rezervisan odnos prvih arapskih jezikoslovaca prema Poslanikovoju, s.a.v.s., Tradiciji te da bi kao takvi svima trebali biti dovoljni za pozicioniranje spram ovog pitanja.

2. Drugo mišljenje je umjereno i zauzima sredinu između druga dva oštro polarizovana stava, a vezuje se za 'Ibrāhīma b. Mūsā Al-Šāṭībija (umro 790. godine po Hidžri) koji smatra da je dozvoljeno argumentovanje hadisima o čijoj izvornoj formi se prilikom njihovog prenošenja vodi računa, dok to u slučaju hadisa koji se prenose samo smislom, a ne i formom nije dozvoljeno.
3. Predstavnici trećeg mišljenja među kojima su najistaknutiji Ibn Mālik, Raḍijjuddīn Muḥammad b. al-Ḥasan Al-Istrābādī (umro 688. godine po Hidžri), Muḥammad b. 'Abī Bakr Al-Damāmīnī (umro 828. godine po Hidžri) i 'Ibn al-Ṭayyib al-Mağribī (umro 1170. godine po Hidžri) smatraju da je takvo nešto apsolutno dozvoljeno. Uzvraćajući na argumentaciju zagovornika mišljenja prema kojem takva vrsta uzorkovanja jezikoslovnih naučavanja nije dozvoljena, oni navode sljedeće:

- Mogućnost da se prvi arapski jezikoslovci nisu koristili

hadisima kao argumentima u prilog svojih naučavanja ne mora značiti da su to oni smatrali zabranjenim, tim prije što je zabilježeno da su se neki od najistaknutijih među njima na neki način ipak poslužili hadisima u ovom kontekstu.

- Poznato je da su neki autoriteti u ovoj oblasti smatrali dozvoljenim prenošenje hadisa samo po smislu, ali je isto tako poznato da su to neki drugi priznati učenjaci smatrali strogo zabranjenim te da postoje mutawātir hadisi za koje je neosporno da su i smislom i formom preneseni od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao i zbirke hadisa u kojima je velika većina predaja vjerodostojna, itd.

Ukoliko pretpostavimo da se prvi arapski jezikoslovci u svojim naučavanjima nisu koristili hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., gore kandidovani uzroci takvog njihovog eventualnog odnosa bi nam bili prihvatljivi kao argumenti te dovoljni da pojmimo zašto to nisu činili.

Naime, prenošenje hadisa po smislu i od strane onih kojima arapski nije bio maternji jezik te njime nisu dobro vladali, realnom čini mogućnost da formulacija hadisa u mnogim slučajevima nije bila onakva kakvom ju je izrekao Allahov Poslanik, s.a.v.s. I dok su takvi hadisi i dalje mogli biti uvažavani u kontekstu vjerskih znanosti te ustanovljavanja vjerskih pravila i propisa, oni su u jezikoslovnim znanostima bili neprihvatljivi iz jednog

jednostavnog razloga, a to je da je u fokusu tih znanosti mjerodavna bila upravo njihova forma.

Međutim, pouzdano je zabilježeno da su se oni, iako rijetko, ipak služili Poslanikovom, s.a.v.s., Tradicijom, tako da je bespredmetno tragati za uzrocima njihovog apstiniranja od hadisa u jezikoslovnim istraživanjima i naučavanjima. Ono što u ovom kontekstu može imati smisla jeste traganje za odgovorom na pitanje zašto je njihov odnos prema Hadisu bio reduciran i 'nenaglašen'.

Prvi arapski jezikoslovci su se prema hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u onih nekoliko slučajeva u kojima su se njima poslužili, odnosili na isti način i tretirali ih jednako kao i govor drugih baštinika čistog i izvornog arapskog jezika. To potvrđuje činjenica da su ih navodili nenaglašavajući da se radi o Poslanikovim, s.a.v.s., riječima. Postupali su jednako kao i u slučaju ostalih uzoraka i argumentata svojih naučavanja uvodeći ih riječima: 'a kada su u pitanju njihove riječi...', 'nekada biva rečeno...', 'a što se tiče...', itd.

Takav rezervisan, reduciran i nenaglašen odnos prema Poslanikovoju, s.a.v.s., Tradiciji u kontekstu jezikoslovnih naučavanja možda je moguće objasniti prisjećanjem na to da hadisi u tom periodu nisu bili kodifikovani i sistematizovani kao korpus te klasifikovani na različite kategorije, što bi omogućilo jezikoslovcima da sa više pouzdanja i u većoj mjeri pristupaju Hadisu kao izvoru jezikoslovnih istraživanja, a tome u prilog govori i činjenica da je takav odnos promijenjen te da su se hadisi u značajnijoj mjeri počeli koristiti i u tom smislu onda kada je taj proces realizovan u trećem stoljeću po Hidžri.

Izvori i literatura

- 'Anṣārī (al-), 'Aḥmad Makkī; *'Abū Zakariyyā al-Farrā' wa maḏhabuhū fi al-naḥw wa al-luġa*, Kairo 1964.
'Anṣārī (al-), 'Aḥmad Makkī; *Sibawayh wa al-qirā'āt*, Dār al-ma'ārif, Kairo 1972.

Dayf, Šawqī; *Al-Madāris al-naḥwiyya*, IV izdanje, Dār al-ma'ārif, Kairo 1979.

Fakki, 'Uṭmān; *Al-'Istihād fi al-naḥw al-'arabī*, magistarski rad odbranjen

na fakultetu Dār al-'ulūm u Kairu 1969. godine.

Ḥudayṭī (al-), Ḥadiġa; *Mawqif al-nuḥāt min al-'ihtigāġ bi al-ḥadīṭ al-šarif*, Dār al-rašīd li al-našr, Bagdad 1981.

- Ḥudaytī (al-), Ḥadīḡa; *'Abū Ḥayyān al-naḥwī: ḥayātuhū wa 'ataruhū wa maḡhabuhū*, izdanje I, Bagdad 1966.
- Maḥmūd, Maḥmūd Ḥusnī; *'Ihtigāḡ al-naḥwiyyīn bi al-ḥadīḡ*, Maḡalla Maḡma' al-luḡa al-'arabiyya al-'urdunī, godina II, dvobroj 3-4, Amman 1979.
- Muḡālasa, Maḥmūd Ḥusnī; *'Abḡāt fī al-luḡa wa al-naḥw wa al-qirā'āt*, izdanje I, Dār al-bašīr, Amman 2002.
- Naffāḡ (al-), 'Aḡmad Ratīb; *Fībrīs šawāḡid Sībawayḡ: šawāḡid al-Qur'ān – šawāḡid al-Ḥadīḡ – šawāḡid al-šī'r*, izdanje I, Dār al-'iršād, Bejrut 1970.
- Zuḡāḡī (Al-), *'Istiqāq 'asmā' Allāḡ al-ḡusnā*, Taḡqīq: 'Abd al-Ḥusayn al-Mubārak, Al-Naḡaf al-'ašraf 1974.

المسوج

حديث رسول صلى الله عليه وسلم في

عملية تقييس اللغة العربية

عمرو الدين خيريتش

تستند عملية تقييس اللغة العربية إلى ثلاثة أو أربعة كيانات: القرآن الكريم، والشعر الجاهلي، واللهجة البدوية، والحديث النبوي الشريف. وسنحاول في هذا البحث استعراض كيفية تأثير الحديث النبوي الشريف في عملية تقييس اللغة العربية، ومدى استخدام اللغويين العرب الأوائل للحديث النبوي الشريف في تقنين اللغة العربية.

Summary

THE HADITH OF ALLAH'S MASSENGER S.W.S.
IN THE PROCESS OF ARABIC LANGUAGE
STANDARDISATION

Amrudin Hajrić

The process of Arabic language standardisation was developed on bases of four corpuses, namely: the Qur'an, pre-Islamic poetry, Bedouin vernacular and the Hadith of Allah's Messenger s.w.s. In this article we attempt to present the role of the Hadith of the Messenger s.w.s. in the process of standardisation of Arabic language, as well as the manner in which the Hadith was used in the process of codification of Arabic language by the first Arabic linguists.